

Nr 42

Utlåtande angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

1:o) **Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57.** I propositionen nr 1 har departementschefen under fjärde huvudtiteln (punkt 1, s. 10—13 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1956) framhållit, att han räknat med att med vissa enstaka, smärre jämkningar inställa repetitionsövningarna under budgetåret 1956/57.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 405) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 484), i vilka hemställts, att riksdagen måtte *dels* besluta att för anordnande av repetitionsövningar under budgetåret 1956/57 utöver vad i statsverkspropositionen föreslås anvisa ett belopp av 25 miljoner kronor, *dels* ock uttala, att de krigsförband, vilkas repetitionsövningar inställes hösten 1956 och våren 1957, bör inkallas till sådan övning budgetåren 1957/58—1959/60 utöver ordinarie repetitionsomgångar,

dels ock en inom första kammaren av herr *Hagberg* väckt motion (I: 172), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att repetitionsövningar i normal omfattning skall anordnas under budgetåret 1956/57 samt för detta ändamål anvisa ett belopp av 67,7 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t äskat under fjärde huvudtiteln.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna I: 405 och I: 172.

Departementschefen har i ämnet anfört följande.

»Fjärde huvudtiteln har under de tre senaste budgetåren legat praktiskt taget konstant vid drygt 2 000 miljoner kronor. Anslagssumman (riksstat jämte tilläggsstat) har uppgått till, för budgetåret 1953/54 2 027 miljoner kronor, för budgetåret 1954/55 2 025 och för 1955/56 2 029 miljoner kronor. Den faktiska medelsförbrukningen under fjärde huvudtiteln för

det sistförflutna budgetåret, 1954/55, uppgick till 2 056 miljoner kronor. Denna stabilitet i försvarskostnaderna har åstadkommits genom en hårdhänt prutning på myndigheternas anslagskrav och tack vare den konstans som i stort sett präglat löne- och prisnivån under de senaste åren. Det bör emellertid understrykas, att inom den angivna budgetramen utrymme icke föreligger för materielanskaffningsanslag för de tre försvarsgrenarna av sådan storlek att de i princip möjliggör ett vidmakthållande av intakt försvarsorganisation på längre sikt.

Vad nu beträffar försvarsutgifterna för nästa budgetår ger en närmare analys av äskandena vid handen, såsom också belysts i den föregående redogörelsen, att man har att i betydande omfattning räkna med oundvikliga kostnadsstegringar av automatisk natur på grund av höjda löner, priser och taxor, vissa anslagsuppräknningar på grund av föreliggande anslagsbelastning samt fördyringar av materielen till följd av den fortskridande tekniska utvecklingen. Enbart lönehöjningarna för de inom försvaret anställda medför en kostnadsstegring på omkring 45 miljoner kronor. Sammanlagt uppgår de anslagsstegringar som efter en hård utgiftsgranskning befunnits ofrånkomliga till ett belopp av mer än 100 miljoner kronor. Fjärde huvudtitelns slutsumma skulle därmed bringas upp till betydligt över 2 100 miljoner kronor. En dylik höjning av försvarsbudgeten har i nuvarande ekonomiska läge icke befunnits möjlig. Det har därför varit nödvändigt att finna en utväg till en väsentlig reduktion av kostnadsökningen för nästa budgetår, åstadkommen på ett sådant sätt att den icke rubbar grundvalarna för försvarsorganisationen och därigenom föregriper försvarsberedningens arbete. I detta läge har — såsom redan i november föregående år offentligen tillkännagivits — valts vägen att föreslå att repetitionsövningarna i princip inställas under hösten 1956 och våren 1957. Den kostnadsbesparing som uppnås härigenom beräknas uppgå till 67,7 miljoner kronor. Förutom ekonomiska skäl synes i någon mån också arbetsmarknadspolitiska synpunkter kunna anföras för en dylik åtgärd.

Jag är medveten om den allvarliga innebörden i denna åtgärd. Den innebär en viss försvagning av utbildningsstandarden inom försvaret. Åtgärden måste därför betraktas som en engångsåtgärd. Repetitionsövningarna ingår som ett normalt led i vår värnpliktsutbildning och får ses som ett komplement till vår i förhållande till nästan alla andra länder korta första tjänstgöring. Genom repetitionsövningarna kompletteras de kunskaper som de värnpliktiga inhämtar under den första tjänstgöringen för att man skall kunna få fram stridsdugliga förband. Dessa övningar kan följaktligen icke betraktas som någon beredskap. Den besparing som erhålles genom inställandet av repetitionsövningarna verkar direkt på utbildningsorganisationen. Åtgärden är därför av annan karaktär än de nedskärningar av de stående beredskapsstyrkorna som på senare tid förekommit på sina håll annorstädes.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att *överbefälhavaren* i skrivelse den 1 december 1955 framfört sina synpunkter på frågan om repetitionsövningarnas inställande under budgetåret 1956/57.

Återverkningarna av ett beslut om inställande av repetitionsövningarna blir enligt *överbefälhavaren* störst inom armén. Sålunda medför ett dylikt beslut enligt hans åsikt att en sjättedel av armén icke blir användbar för avsedda krigsuppgifter omedelbart efter mobilisering. Verkningarna berör ett flertal av arméns operativa förband. För kustartilleriets del innebär ett inställande av repetitionsövningarna bland annat att utbildningen av vissa förband, vilka ej tidigare deltagit i repetitionsövningar i krigsförband, förskjutes framåt i tiden med de brister i fråga om personell beredskap, som därav följer. Såväl för arméns som för kustartilleriets del innebär ett inställande av övningarna att vederbörlig personal ej kan utbildas med nytillkomna vapen och ej heller ges kännedom om nya taktiska och tekniska föreskrifter. Vid flygvapnet måste utbildningen av vissa värnpliktiga i fråga om nytillkommen materiel m. m. uppskjutas ett år. — Ur operativ synpunkt innebär ett beslut i enlighet med det framförda förslaget att delar av krigsorganisationen icke erhåller den kvalitet som bedömts nödvändig för att förbanden omedelbart efter mobilisering skall kunna lösa mot den operativa målsättningen svarande stridsuppgifter. Det är ytterligt osäkert, om vi inför en skärpning av det utrikespolitiska läget får erforderlig tid att komplettera utbildningen. Det måste vidare konstateras att vår utbildningsorganisation inle har en sådan kapacitet, att den rör med någon väsentlig utsvällning av den nuvarande utbildningsvolymen. Såväl kapacitet som effekt blir givetvis ännu lägre i samband med en allmän mobilisering, om det då över huvud taget finns några utbildningsmöjligheter.

I en den 29 november 1955 dagtecknad skrivelse, som *bifogats överbefälhavarens* nyssnämnda skrivelse, har *chefen för armén* närmare redogjort för följderna för arméns vidkommande om repetitionsövningarna inställes under budgetåret 1956/57 och därvid anfört bland annat följande. En dylik åtgärd skulle innebära att den samövade delen av personalstyrkan vid berörda förband avsevärt kommer att understiga de minimikrav som uppställts av militär erfarenhet bestyrkt av 1948 års värnpliktskommitté. För att möjliggöra en kontinuerlig skolning av personalen med ny materiel samt i ny taktik och stridsteknik har intervallet mellan repetitionsövningarna bedömts icke böra överstiga 6 år. Denna tid skulle nu komma att överskridas och detta under en period av snabb teknisk och taktisk utveckling. Detta är så mycket allvarligare som befälet vid våra krigsförband till nära 90 % utgöres av värnpliktigt befäl. Vidare kan omskolning för krigsplacering vid underhållsförband och territoriellt luftvärn m. m. icke äga rum.

I anledning av vad *överbefälhavaren* och *arméchefen* anfört vill jag framhålla att jag, såsom jag nyss betonade, är fullt medveten om konse-

kvenserna av åtgärden och att jag är övertygad om nödvändigheten att sedermera återgå till repetitionsövningar i normal omfattning. Jag anser mig emellertid samtidigt böra understryka att i det givna läget en väsentlig reduktion av ökningen av försvarskostnaderna framstått som ofrånkomlig. Den väg som valts för att uppnå detta mål ger dock — utan att beröra krigsmaktens organisation som sådan — temporärt en betydande besparingseffekt och verkningarna är förhållandevis begränsade och efter hand möjliga att reparera. Jag vill heller icke underlåta att peka på den lättnad i det för närvarande hårt ansträngda truppbefälets arbetsbörda som temporärt ernås genom repetitionsövningarnas inställande. I avslutning härtill vill jag framhålla betydelsen av att utrymme nu kan ges åt en intensifierad verksamhet för det aktiva befälets egen fortbildning under nästa budgetår. Vidare förutsätter jag att särskilda åtgärder vidtas för att i möjlig utsträckning ordna tjänstgöring och utbildning av den reservpersonal som avsetts skola fullgöra tjänstgöring vid repetitionsövningsförband under hösten 1956 och våren 1957.

Om den utrikespolitiska situationen skulle föranleda därtill, bör åtgärder givetvis vidtas för att genomföra även de repetitionsövningar, som nu föreslås inställda. Hinder för Kungl. Maj:t att ställa erforderliga medel till förfogande härför föreligger icke. Jag vill erinra om att riksdagen regelbundet för ett år i sänder bemyndigat Kungl. Maj:t att överskrida vissa under fjärde huvudtiteln uppförda reservationsanslag, därest av beredskapsskäl värnpliktiga måste inkallas till repetitionsövning av större omfattning eller till beredskapsövning eller om andra särskilda åtgärder av samma skäl måste vidtas. Jag avser att senare hemställa att ett liknande bemyndigande skall utverkas av riksdagen för nästa budgetår.

Förslaget att inställa repetitionsövningarna avser i princip dessa övningar i sin helhet. Emellertid har det efter närmare undersökningar befunnits lämpligt att vidtaga enstaka, smärre jämkningar härutinnan. För tillgodoseende av särskilda behov inom krigsmakten bör ett mindretal värnpliktiga fullgöra repetitionsövning under budgetåret 1956/57. I huvudsak avses härvid ett antal värnpliktiga vid armén och kustartilleriet, uttagna till handräckningstjänst, vilka bör fullgöra repetitionsövningar i planerad omfattning. I annat fall måste civila ersättare för dessa värnpliktiga anställas, vilket medför avsevärda merkostnader, uppgående till omkring 4 miljoner kronor. Ifrågavarande tjänstgöring förlägges i direkt anslutning till fullgjord första tjänstgöring. Vidare bör inom flygvapnet vissa värnpliktiga fullgöra repetitionsövningar under 1956/57 för att tillgodose det oundgängliga behovet av mekaniker- och markstridspersonal m. m. Kostnaderna härför är relativt obetydliga.

Som förut framhållits uppgår kostnadsbesparingen genom repetitionsövningarnas inställande till 67,7 miljoner kronor. Härvid har hänsyn tagits till de smärre jämkningar som nyss angetts. Av besparingen hänför sig

62,6 miljoner kronor till armén, 3,4 miljoner kronor till marinen, 1,2 miljon kronor till flygvapnet och 0,5 miljon kronor till anslagsgruppen övriga ändamål. Den närmare fördelningen av dessa belopp på olika poster framgår av vad som i det följande anföres under vederbörliga anslag.»

Utskottet vill erinra om att ändamålet med repetitionsövningarna är att bibehålla och komplettera de värnpliktigas färdigheter. Genom dessa övningar sker vidare en omskolning på nya vapen m. m., varjämte de värnpliktiga undergå utbildning till helt nya befattningar inom krigsorganisationen antingen från vissa truppslag till andra eller från en vapengren till en annan. Nämnda övningar äro även nödvändiga för samövning av förbanden och utgöra alltså ett viktigt led i vår värnpliktsutbildning.

Mot bakgrunden av de betydelsefulla uppgifter, som repetitionsövningarna fylla, inser utskottet till fullo de menliga konsekvenser för utbildningens standard, som ett inställande av dessa övningar skulle medföra. Utskottet kan därför icke undgå att hysa betänkligheter mot det avsteg från gällande ordning, som det föreliggande förslaget utgör.

Av skäl, som departementschefen anfört, har emellertid en begränsning av försvarskostnaderna syntts vara nödvändig. Inom krigsteknikens område pågår ett intensivt utvecklingsarbete, som inom en snar framtid kan komma att ställa oss inför problem om anskaffande av helt nya stridsmedel. Samtidigt måste vi till alltmer stegrade kostnader anskaffa vapen för den nuvarande organisationen. Härtill kommer, att utredning för närvarande pågår rörande försvarets framtida utformning och därmed förbundna ekonomiska spörsmål. I valet mellan departementschefens föreliggande förslag och en beskäring av de redan nu hårt ansträngda materielanslagen synes förstnämnda alternativ vara att föredraga. Verkningarna av åtgärden torde också, såsom departementschefen framhållit, kunna begränsas och vara möjliga att efter hand eliminera. Härvid må framhållas, att om den utrikespolitiska situationen skulle föranleda därtill, böra, såsom departementschefen även förutsatt, åtgärder givetvis vidtagas för att genomföra även de repetitionsövningar, som nu föreslås inställda. I överensstämmelse härmed kommer utskottet att under följande punkt tillstyrka, att Kungl. Maj:t bemyndigas att för nästa budgetår överskrida vissa under fjärde huvudtiteln uppförda reservationsanslag, därest av beredskapskäl värnpliktiga måste inkallas till repetitionsövning eller till beredskapsövning eller om andra särskilda åtgärder av samma skäl måste vidtagas.

Då utskottet nu icke vill motsätta sig en begränsning av repetitionsövningarna i av departementschefen föreslagen omfattning, sker det under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångsåtgärd.

Av det anförda följer, att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna. Vid behandlingen framdeles under riksdagen av anslagen under

fjärde huvudtiteln kommer utskottet alltså att räkna med samma antal tjänstgöringsdagar som departementschefen.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med avslag å motionerna I: 405 och II: 484 samt I: 172, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anført.

2:o) **Viss beredskapsfråga.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 1, s. 21 och 22) hemställer utskottet,

att riksdagen må för budgetåret 1956/57 medgiva att, därest av beredskapskäl värnpliktiga inkallas till repetitionsövning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatsens fjärde huvudtitel uppförda reservationsanslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m., må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas.

Stockholm den 2 mars 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Leander, Näsgård, Gillström, Boman, Hesselbom, Sundelin, Birger Andersson, Thun, Elfving, Nils Theodor Larsson, fröken Ranmark, herrar Söderberg, Aastrup och Svärd; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Bergström, Ståhl, Åkerström, Rubbestad, Petterson i Degerfors, Andersson i Mölndal, Staxäng, Nihlfors, Karlsson i Olofström, Hjalmarson, Blidfors, Hansson i Önnarp och Helén.

Reservationer

vid *punkten 1* (Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57)

a) av herrar *Svärd, Staxäng* och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Genom departementschefens förslag att begränsa de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna hösten 1956 och våren 1957 kunna försvarskostnaderna minskas med 67,7 miljoner kronor. Departementschefen förutsätter, att åtgärden är att betrakta som en engångsåtgärd, vilket även under utskottsbehandlingen av frågan från alla håll bestämt understrukits. Återverkningarna av ett beslut i enlighet med departementschefens förslag bli emellertid bestående för avsevärd tid. En väsentlig del av framför allt arméns krigsförband får ej den samövning, som är ofrånkomlig för deras samtrimning till effektiva enheter. Detta medför, att de icke bli användbara för avsedda krigsuppgifter omedelbart efter mobilisering. De värnpliktiga, som skulle ha fullgjort sin första repetitionsövning, få över huvud taget icke sin grundläggande förbandsutbildning. Till följd av den snabba tekniska utvecklingen har, sedan repetitionsomgången senast var inkallad, flertalet av dess förband utrustats med ny materiel. Det förhållandet att soldater och förband icke få utbildas med denna materiel måste medföra allvarliga konsekvenser. De värnpliktiga, som fullgöra sin tredje repetitionsövning, krigsplaceras vid lokalförbandsförband och omskolas i samband därmed. Därest repetitionsövningarna inställas, kan sådan omskolning icke äga rum. Inom lokalförbandsförbanden uppkomma därför betänkliga personalvakanser, vilket är så mycket allvarligare som fältförbanden i skydd av dessa skola genomföra mobilisering och uppmarsch.

Departementschefen har motiverat sitt förslag med ekonomiska skäl. Det förtjänar då erinras om att, såsom även motionsvis framhållits, de egentliga statsutgifterna beräknas komma att stiga med 7,7 % från nu löpande till nästa budgetår, medan försvarskostnaderna skulle öka med endast 2,7 %. Vid repetitionsövningar i full omfattning skulle försvarets utgifter ha stigit mellan de båda åren med 6,1 %.

Ett beslut i enlighet med departementschefens förslag har uppenbarligen en mycket allvarlig innebörd. Såsom överbefälhavaren sammanfattningsvis framhållit, kommer omedelbart efter mobilisering en sjättedel av armén icke att bli användbar för de uppgifter, för vilka den organiserats. Det bör i detta sammanhang understrykas, att befälet vid våra krigsförband till nära 90 % utgöres av värnpliktigt befäl.

I motionen 1: 172 har yrkats, att repetitionsövningar i normal omfattning skola bedrivas nästa budgetår.

I motionerna I: 405 och II: 484 har framhållits, att krigsförbandsvisa repetitionsövningar i den ordning, varom riksdagen tidigare fattat beslut, äro ett villkor för vårt försvars förmåga att fylla sin uppgift. Motionärerna ha emellertid under hänvisning till frågans politiska läge därutöver föreslagit sådana övningar i begränsad utsträckning under budgetåret 1956/57 för att om möjligt skapa underlag för en samförståndslösning. Utgångspunkten har härvid varit, att under nämnda budgetår icke inkallade förband icke bli flera än att de kunna inkallas tillsammans med de närmaste årens ordinarie

repetitionsövningsomgångar utan att utbildningsapparaten frestas över bristningsgränsen. Därvid ha bärande skäl ansetts tala för att de förband, som skola nyorganiseras med redan anskaffad ny materiel, d. v. s. två kårdivisioner och ett milo-kabelkompani, i första hand böra inkallas under nästa budgetår. Med hänsyn till vikten av att de äldre värnpliktiga, som skola överföras till lokalförsvarsförband, erhålla omskolning, vilket är förutsättningen för att de skola kunna fullgöra sina nya uppgifter i sina nya krigsplaceringar, är det nödvändigt, att dessa inkallas till repetitionsövning. Vidare finnes ett begränsat antal förband, som tillförts ny materiel i sådan omfattning, att ett påtagligt behov av repetitionsövning föreligger.

I sistberörda motioner framhålles, att det torde böra ankomma på de militära myndigheterna att angiva, vilka förband som sålunda böra inkallas. Personalkadern härvidlag torde böra bestämmas till ca 25 000 man och de sammanlagda kostnaderna till 25 miljoner kronor. Vid bifall härtill skulle ca 55 000 man icke komma att repetitionsövas under 1956/57 års repetitionsövningsomgångar, vilka i enlighet med vad i det föregående nämnts i stället böra inkallas till sådana övningar under budgetåren 1957/58—1959/60 utöver ordinarie repetitionsövningsomgångar.

Utskottet anser goda skäl föreligga för bifall till det i motionerna I: 405 och II: 484 framställda kompromissförslaget. Skulle emellertid samförstånd icke kunna uppnås härom, anser utskottet, att yrkandet i motionen I: 172 bör bifallas. Den samhällsekonomiska merbelastning, till vilken krigsförbandsvisa repetitionsövningar i full omfattning kunna leda, har utskottet för avsikt att kompensera genom förslag till begränsningar i de statliga utgifterna på andra områden.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 405 och II: 484 samt med avslag å motionen I: 172,

a) besluta att för anordnande av repetitionsövningar under budgetåret 1956/57 utöver vad i statsverkspropositionen föreslås anvisa ett belopp av 25 miljoner kronor,

b) uttala, att de krigsförband, vilkas repetitionsövningar inställas hösten 1956 och våren 1957, böra inkallas till sådana övningar budgetåren 1957/58—1959/60 utöver ordinarie repetitionsövningsomgångar.»

b) av herrar *Karl Andersson*, *Åkerström* och *Petterson* i Degerfors.